

Péterfy Gergely

KÉT KIS NYOMOZÁS

Első

1954 *októberének végén Szadai András, egy frissen végzett fiatal orvos, aki csak néhány hónappal korábban foglalta el körzeti orvosi állását egy Szeged melletti kis faluban, felkereste apai nagybátyját, Boldogvári Jánost, annak Mária utcai lakásán.* Ezt a mondatot találtam egy kitépett füzetlapon a polc mögött, most, hogy a költözéshez bedobozoltam a könyveket. Fogalmam sincs, mikor írhattam, a kézírás alapján valamikor az egyetemi években, de akkoriban, úgy rémlik, már meg tudtam írni viszonylag rendesen egy mondatot, vagy legalább kozmetikázni kezdtem, ha látszott, hogy torzszülemény. De ezen semmi, még a nyilvánvaló szóismétlés is ott éktelenkedik, egyéb súlyos fogyatékokról nem is beszélve. Meg egyáltalán, mit akarhattam egy Szadai Andrással, akinek az apai nagybátyját ráadásul Boldogvárinak hívják. Talán csak jól hangzó irodalmi neveket kerestem, ezért csúszott be ez a genealógiai képtelenség. Persze ezek az úgymond irodalmi nevek is, a mai szememmel, hát mit mondjak. Mintha azt a kamaszkori szorongásomat igazolná vissza, amit akkor éreztem, amikor először próbáltam végigírni egy történetet, de képtelen voltam magyar szereplőkkel komolyan venni az amúgy halálosan komolynak szánt mondatokat. Egyszerűen szörnyethalt az egész, ha belekerült egy János vagy egy Géza. Jánosokkal és Gézákkal semmi az égvilágon nem történik, ez látszott a mondatokból, Jánosokat és Gézákat nem lehet egymás ellen harcba küldeni, az istennek nem másznak át egyik mondatból a másikba, lustán ledőlnek, megsemmisülnek. Magyar név irodalmi szövegben a papíron olyannak tűnt akkoriban, mintha sírkövön állna, és magától értetődő volna, hogy a palival már soha többé nem történik semmi. Ács Géza, és slussz. Ács Géza volt. Ami viszont nem működött Ács Gézával, az működött John Walkerrel. John Walker fűrgén és tetterősen izgett-mozgott a papíron, és szinte rohant az elkerülhetetlen végkifejlet felé. Még beszélt is, hosszasan. Elmagyarázta, mért teszi azt, amit tenni készül. Riposztozott, és egyszer, úgy rémlik, még káromkodott is. A fenébe!, ezt mondta John Walker férfiasan mély hangján, meglehe-

tősen visszafogottan, ám abszolút hihetően. Vagyishogy nem egészen, és ebből a nem egészen abszolút hihetőségből derült ki, hogy azért John Walker is rendelkezik néhány ideig-óraig ügyesen takargatott születési rendellenességgel. John Walkerrel ugyanis, bár derekasan helytállt a mondatokban, az egész történetet mégis hihetetlenné, anyagtalanná, ugyanakkor átlátszatlanná tette. A történetnek, amelyet írtam, hihetőnek kellett lennie, hihetőnek, tehát magyarnak. Igen, így, ilyen szimplán. Azt akartam érezni, amit az utcán, a világban, az itt-és-mostban érzek. Azt akartam érezni, hogy ez velem is megeshet, végső soron nyilván, hogy ez én magam vagyok. Érezni akartam, hogy ez a történet igaz, itt a bőrömon akartam érezni, a zsigereimben. Ez a huncut John Walker meg fogja magát, és belerondít nekem a varázslatba valami ártatlan, tengerentúli derűvel. Halál rád, gondoltam, John Walker. Miután kipenderítettem a szegény Ács Gézát, lapátra tettem John Walkert is. Áthúztam, és fölé írtam: a férfi. A férfi egy sötét, viharos éjszakán az utcasarkon várakozott, remek. Remek. A férfi. Még várakozik, de mindjárt elindul, viharkabátjának gallérját összehúzza. Így állt ott sokáig egyedül, aztán belépett a történetbe az ellen. A gonosz, sötét és aljas, hát igen, ki más: férfi. Férfi lett ez is. Most már ketten voltak. Összecsaptak, birkóztak a mellékmondatok sűrűjében, toldalékok bozótosan vágta át, kötőszavakkal hajigálták egymást, birtokjeleket vettek magukhoz, aztán szép lassan, alattomosan, szándékomon és tudtomon kívül, mint két kettős ügynök, engem, létre hívójukat orvul átjátszva összekeveredtek. Összeszúrték a levelet. Cselszövény, árulás, merény! A férfi ekkor ereje maradékát összeszedve letépte nyakáról a férfi bilincsként ráfonódó kezét, és az arcába vágott a férfinak. Férfi a férfinak. Végül így maradt a szöveg. Alul feküdt Ács Géza áthúzza, fölötte hevert John Walker hullája, fölötte pedig a férfi, olykor mindkettő, az árulók, még viszonylag elevenen, félholtan, mondjuk. Így bűzlöttek hárman-négyen egymáson, ebben a szomorú, buzi nekrofilában. Később, valahányszor újraolvastam a történetet, hogy kiélvezem sötét és véres fordulatait, a bosszúállás komor logikáját, átugrottam gondolatban a hullahegyet, igyekezve azon a helyen semmit sem gondolni, szemem elfordítva, orrom befogva hagyni egy nyelvi úrt, egy láthatatlan szarkofágot, amelyre talán egyszer diadalmasan felhághat valaki, egy tökéletesen hihető főhős, egy übermensch, a torz, életképtelen Ács, Walker, plusz a két összekeveredett áruló sírhantját tapodva. Így volt a legjobb, ezzel az ugráló, gátfutás-olvasással. Temetői gátfutás, mint az olvasás metaforája, remek.

Ha lett volna hozzá bátorságom, hogy áttegyem az egészet egyes szám első személybe, bizonyára elkerülöm ezt a kényelmetlen és megáldozó csereberét, amely végül lekoptatta a teremtés, a poiészisz varázsát, és kopáran meredező mondatcsonkokat hagyott maga után. Hogy nem tettem meg végül, annak nyilván ugyanaz volt az oka, amiért John Walkert is legyilkolni kényszerültem: igaznak akartam érezni a történetet. Azt akartam, hogy elhiggyem a történetet, hogy a mondatok engedelmesen átengedjék magukon a történet valóságának fényét, ami, éreztem, ott pislákol valahol, csak meg kell találnom a kellően transzparens anyagot, amelyen átsugározhat. A tökéletes nevet talán. De abba az otromba árnyékba, amelyet Ács Géza és John Walker (az övé azért csinosabb volt) meredező nevei vetettek, belegabalyodott még a legfürgébb, legáramvonalasabb mondat is. Én azt akartam, hogy egyáltalán semmi se gabalyodjon bele semmibe, leginkább az én valóságos és hihető történetre vágyó figyelmem, ami az „én”-be ugyanúgy belegabalyodott volna egyébként, mint legyilkolt hőseimébe. Hát álltam én bosszút, állok én bosszút ellenséges férfiún? Egy sötét, viharos éjszakán az utcasarkon várakoztam. Én, aki még nappal se álltam utcasarkon egyedül. És egyáltalán, melyik utcasarkon? Ott, a közért előtt, a Karinthy–Egry sarkán? Tizenkét évesen, egy viharos éjszakán? És ki az a férfi végső soron, akin bosszút akarok állni, hogyan nevezzem el? Ott már nem megy el, hogy „a férfi”! Annak bizony név kell, ha valakinek, hát neki egészen biztosan, ha én már sikerrel bevettem magam az „én”-be, eltüntettem magam egy, a buzi Walkerééhoz sokban hasonló láthatatlan szarkofágban, amely egyedül nekem tárja fel titkát, mert egyedül én tudnám, kit kell az énen érteni, de nem, hál’ istennek nem kell odaírni azt a leleplező, gubancos árnyékot vető nevet, amely aztán végképp a képtelenségek képtelensége volna, gondoltam valószínűleg akkor, gondolom most. Ki az ellenség tehát? Legyen, mondjuk, az apám? Így, egyszerűen, egy „én” meg egy „apám”, és akkor tiszta minden, akkor nem kell név, akkor aztán tiszta, de akkor aztán a lehető legveszélyesebb. Ez volna hát a nevek titka? Én dobtam le magamról kényelmetlen álneveim, a bumfordi Ács Gézát és a szélhámos John Walkert, próbáltam férfi lenni, de összekeveredtem a másik, az igazi férfival, aki végül magára öltötte igazi nevét, a férfi nevét, az apát. A férfi neve: apa. A bosszúállólé: én. Ez volna ezek szerint a helyzet.

Ami pedig a polc mögött talált, gyatrácska mondatot illeti, azzal most az történik, hogy első lépésben eltűnnek belőle a nevek. 1954

októberének végén egy frissen végzett fiatal orvos, aki csak néhány hónappal korábban foglalta el körzeti orvosi állását egy Szeged melletti kis faluban, felkereste apai nagybátyját annak Mária utcai lakásán. Így legalább a var lejött a sebről, és csodák csodája, vér sem szivárog. Vagy legalábbis nem onnan szivárog, más utat talál. Most már akár következhetne is a fiatal orvos és az apai nagybáty nagy, mindent tisztázó beszélgetése, amit mégis, minden várakozás ellenére gyilkosság követ. Az apai nagybáty, egy mézesmázos, de szívében romlott ember megmérgezi gyanútlan, frissen végzett unokaöccsét. Vagy a fiatal orvos ránt pisztolyt az utolsó pillanatban. Mert annyira ég a lelkében a sérelem. És akkor azért mégse az a szerencsétlen Szadai gyilkol, hanem egy orvos, és nem azt a nyomorult Boldogvárit, hanem egy ügyvédet, mondjuk, tesszem azt, vérbíró, egy gerinctelen alakot, egy férget. Férfi a férfit. Mint látható, ebben a mondatban az „én”-ből férfi lett, férfi áll szemben a férfival. Az apából apai nagybáty lett, de az apai ág bizony megmaradt. A neveket illető kamaszkori szorongások alapján így lehetne átírni ezt a nem kamaszkori, de nem tudom, mikori mondatot. Aztán persze baj van az 1954-es évszámmal, túl nagy az árnyéka annak is. Vesszen. Szeged, Mária utca? Pokolra velük. Néhány hónappal korábban elfoglalt körzeti orvosi állás? Ez is kihull a rostán. Minden kihull a rostán, csak a nagybácsi és az orvos marad, bár már kezük-lábuk kilóg a lyukakon. A likakon. Férfi marad a férfival szemben, ennyi bír megmaradni, úgy tűnik. Eltűnt minden árnyék, férfi és férfi minden takarásból kiálltak, és most ott dideregnek a fagyos grammatikai napfényben, s mindjárt a mélységbe hullnak.

Második

Életem egy időszakában, úgy emlékszem, sokat néztem a villanyórát. Ez most így visszagondolva aggasztónak tűnik, és akusztikusan is, szemantikailag is kockázatos. Villanyóra, idéltlen szóösszetétel, mintha egy gyerek mindenáron viccesen akarná kifejezni, hogy felszáll a villamosra. Alsó tagozatos humor. Még soha nem írtam le ezt a szót, egyre kevesebb szó van, amit még nem írtam le, de ha felbukkan valamelyik, furcsán lötyög a helyén, vagy még inkább: *kimered* a megszokott jelek közül. Kiskamasz voltam, már nem gyerek, ültem a villanyóra előtt, és figyeltem, hogy forognak a számok, a számtárcsák, hogy küldik egyre lejjebb, egyre távolabbi tárcsáknak az

átfordulások üzenetét. Elég gyorsan fogyott a villany ott a táncteremben, téli estéken az összes lámpa égett, talán még nem is neon volt, az, úgy tudom, keveset fogyaszt. Bent, a táncteremben szólt a pianínó, vezényszavak, egy-kettő, jobbra négy, föl a lábat, húzd ki magad, nem jó, Rita, állj, újra kezdjük, én pedig ültem kint az előtérben anyámmal és a többi szülővel, más velem korú gyerek, ha jól emlékszem, nem volt, vagy ha volt is, nem érdekelt, mert én a villanyórára (a villanyóra) koncentráltam. A szülők olvasgattak, suttogva beszélgettek, kötöttek, vagy csak meredtek maguk elé, miközben bent, a táncteremben a lányok újra kezdték, a pianínó újra megszólalt, én meg néztem a villanyórát (most már nem tudom komolyan venni ezt a szót), ahogy vadul pörög a legutolsó tárcsa, a következő lassabban, a harmadik már csak alig, a negyedik átfordulása már ünnepi pillanat volt, és ha egy este sikerült megpillantanom az ötödik tárcsa átfordulását, titkos kielégülés öntött el, nyilván e kielégülés utáni vágyból néztem én olyan meredten *azt a tárgyat* a táncterem előcsarnokában.

Ez a kielégülés azonban nem volt egyszerű, unalom, önutálat és szégyen akasztotta meg a hozzá vezető utat. Legtöbbször, amikor anyámmal a húgomat kísértük a táncórára, kint a téli utcán elhatároztam, hogy ma nem fogom nézni a villanyórát. Nem teszem ki magam a szégyennek, hogy anyám suttogva, aztán sziszegve a villanyóra bámulásának abbahagyására unszolja (kezek a takaróra). Nem teszem ki magam a szégyennek, hogy hülyének néznek a szülők. Nem teszem ki magam a szégyennek, hogy önmagam előtt is felelnem kellene a kérdésre, mért nézem a villanyórát, felelni viszont nem tudok, és hülyének, kreténnek és szörnyetegnek kell érezzem magam. Aztán végül mégis, nem tudtam ellenállni, felálltam anyám mellől, a villanyórához guggoltam, és nézni kezdtem. Nem is öröm volt ez, nézni, ahogy a tökéletes szerkezet kíméletlen logikával kattog a nulláktól a kilencesekig egyre nagyobb számsort hozva létre, nem öröm volt, hanem leküzdhetetlen szenvedély és mágikusan vonzó szenvedés. A számokból süítő pokoli egyhangúság, a gépecske kattogásának unalma és a kín, amit ez a kíméletlen logika az agyban gerjeszt, minden korábban megismert unalomnál mélyebb, sötétén örvénylő unalom volt, és a vonzásának nem lehetett ellenállni. Minden egyes kattanas újabb és újabb fájdalom, és evvel egy időben: gyönyör.

A táncórák öt vagy hat körül kezdődtek, gondolom, mert már sötétben mentünk odáig és még nagyobb sötétre jöttünk ki, egyedül a táncterem úszott a fényben, ahol a húgom a hasonló korú lányokkal

a pianínó hangjára pörgött, forgott és lépkedett, lubickolt a fényben. Soha nem irigyeltem ezért, a tánc nem vonzott, nyilván a szüleim is felismerték, hogy ez a műfaj számomra reménytelen, vagy föl sem merült, hogy én is táncoljak, és valami más volt az oka, nem tudom, valami eltaszított a tánctól. Egyszerűen csak megúsztam. Nem jártam táncórára, kísérő voltam anyámmal együtt, apám olyankor még nem volt otthon, valószínűleg nem volt engem kire hagyni, ezért kellett elcipelni, bár nem tudom, tettem-e volna kárt magamban vagy a lakásban, ha történetesen otthon hagynak, ezt sem tudom, kísérteties lakásban egyedül, kísérteties tánctermei előcsarnokban egyedül, melyik a jobb, melyik a rosszabb. De talán inkább mégis kárt tettem volna, ez a valószínűbb, és ezért utólag csak helyeselni lehet, hogy én is kísérő minőségben, de felügyelet alatt töltöttem el az előcsarnokban azt a másfél órát, amíg a táncoktatás tartott. A fényárral úszó táncteremmel ellentétben az előcsarnokban alig volt világítás, egyetlen gyenge fénnel égő lámpa lógott a magas mennyezetről, ebben az akasztott félhomályban üldögéltünk mi, kísérők, és vártuk, hogy a táncórának vége legyen. Mindenki erre várt, a kísérők, de a húgom és a többi táncoló is, és végül nyilván a táncoktató és a zongorista, aki az elátkozottan hamis pianínót gyötörte. Ez a fáradt és reménytelen várakozás töltötte be a félhomályos előcsarnokot és a fényben úszó tánctermet, és talán ezt a várakozást is mérte, pörgette pontos és rafinált áttételein a villanyóra.

Elég egyszerű volt a képlet, egyesével mentek előre a számok, ennél egyszerűbb dolog szinte nincs is, most ahogy így elképzelem, a nullától kilencig számozott tárcsák forgásával a szerkentyű mégis lenyűgözően tárta fel önnön számlálásban megvalósult tökéletességét. Maga volt a józan, szikrázó tökéletesség az állítólag táncot tanuló, valójában idéetlenül csetlő-botló sellők, az ingerült és kétségbeesett tánc-tanár, a letargikus zongorista és a várakozásba süppedt kísérők elke-serítő, mocsári tökéletlenségével szemben. Rögtön az első alkalommal megmutatkozott, miféle mágikus vonzerőt gyakorol rám ez a megvetett és figyelemre sem méltatott, szolgai tárgy az előcsarnok ajtó melletti falán. Az is egy téli, nyirkos nap volt, az első alkalom, amikor a húgom a táncteremben debütált. Nem, nem emlékszem öröme-re, hogy a húgom örült volna, az lehetséges, én azonban biztos, hogy nem örültem. Átmenni a szürke városon, némán ülni a fejemben megakadt gondolatokkal a villamoson, ülni és várni anyámmal, ezt kínálta húgom nyiladozó tánckarrierje, semmi mást. Már az első al-

kalmat, húgom átöltöztetésének kínjait, és a többi lány átöltözésének kínjait is félrehúzódva szemléltem, az előcsarnokot ajtó választotta el ugyan az öltözőtől, ez az ajtó azonban mindig nyitva volt, a pisis bugyikba és pamutharisnyákba fülledt lányok, köztük a húgom, nyávogva és elégedetlenkedve öltöztek és öltöztették át, nekem ebben a procedúrában semmilyen feladatom nem volt, jobb is volt ez így, úgymond *félre lettem ültetve* az előcsarnokba, a félhomályba. Résnyire beláttam a táncterembe, felkapcsolták a villanyokat, a zongorista a kottáit rendezgette, nem volt érdekes, csak történt, tompán, szürkén. Aztán elkezdődött a táncóra, és beállt a rend, ami később is változatlanul, minden alkalommal elkövetkezett, szülők és kísérők az előcsarnokban, lányok, pianínó, kétségbeesetten ordító tánctanár a fényárban odabenn (kezek a tarkóra!). Kibírni és kivárni, elmorzsolni a másfél órát, ez volt mindannyiunk közös feladata, a lányoké emígy, a kísérőké amúgy, a villanyóra pedig kattogva mérte saját nehezen megnevezhető tárgyát, a fényt végső soron, bent a fényárt, nekünk a félhomályt, és ezeket a körülményeket pörgő tárcsákon számokká alakította és közhírré tette. Ez az információ és keletkezésének misztériuma azonban a jelenlevők közül rajtam kívül láthatóan senkit sem érdekelt, így történhetett, hogy felálltam anyám mellől, ahol addig unottan üldögéltem, és a villanyórához léptem. Nem volt magasan, sőt nekem nagyjából derékmagasságban helyezkedett el, le kellett guggolni alázattal, hogy teljességében szemlélhessem. Villanyóra előtt guggoló kiskamasz a táncterem előcsarnokában, másfél órán keresztül nézi a tárcsák pörgését, ez azért elég nehéz helyzet, amikor ilyen szörnyeteg kiskamaszokat látok, ahogy hormonjaiktól megalázva, tehetetlenül, félhülyén ácsorognak vagy guggolnak valami lehetetlen, konokul mocorgó tárgy előtt, azt nagyon meg tudom érteni.

Most, ahogy visszagondolok a félhomályos előcsarnokra, pontosan emlékszem, hogy szörnyetegnek éreztem magam, és ez az érzés azóta sem csillapult, jelen esetben tökmindegy, hogy épp nem a villanyóra az, amire meredek, ami kielégülést hoz sötét és monoton unalmával, hanem másvalami, a szavak például, a szavak pörgése és növekedése, ahogy a növekvő számsor tovább pöccen bekezdésről bekezdésre. Van valami végzetes vonzerő, ami nem enged el, időm nagy részét a több vagy kevesebb elemet variáló monotóniák megfigyelésével és létrehozásával töltöm, szexszel, írással, felállással és leüléssel, rágyújtással és ivással. A dolgok a monoton arcukat mutatják

felém, a diófák éppúgy, mint a nők vagy a szövegek, mindegyikben hallom a villanyóra kattogását. Valami illetlen pózban, szégyenletes helyzetben, takaró alatti kezekkel, kényszeresen meredve az üres számokra.

Mozgó Világ, 2003/6.

PÉTERFY GERGELY (1966, BUDAPEST) JÓZSEF ATTILA-DÍJAS PRÓZAÍRÓ